

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI (SAL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

PUDUNGWANA 2022

TATAISO YA HO TSHWAYA

MATSHWAO: 80

Tataiso ena ya ho tshwaya, e na le maqephe a 9.

TATAISO YA HO TSHWAYA PAMPIRI YA BOBEDI

- Haeba dikarabo di nomorilweng ka ho fosahala, tshwaya ho ya kamoo tataiso ya ho tshwaya e nomorilweng kateng.
- Haeba phoso ya mopeleto e nyotobetsa moelelo, se abele mohlahlobuwa matshwao. Haeba e sa nyotobetse moelelo, a Abelwe matshwao.
- Haeba mohlahlobuwa a sa sebedisa di-a-bulwa-di-a-kwalwa/" /maqotsi, ebang potso e mo qosa ho qotsa, a se amohuwe matshwao.
- Bakeng sa potso e bulehileng, mohlahlobuwa a se ke a Abelwa matshwao bakeng sa karabo ya E/TJHE kapa KE A DUMELA/HA KE DUMELE. Lebaka/tshehetso ke yona e lokelang ho Abelwa matshwao. Ho etswe jwalo feela le bakeng sa NNETE/MAFOSI kapa NTLHA/MOHOPOLO.

KAROLO YA A: DIPALEKGUTSHWE

MAKUMANE A THATA A BOPHELO – JM Maqubela

POTSO YA 1: 'NALENG TSA PHAKWE'

- 1.1 Nkokoto Lebenya.✓ (1)
- 1.2 Ba bararo (3).✓ (1)
- 1.3 Mosadi e mong o ile a hoeletsa a re terene e a tjha.✓ (1)
- 1.4 Papiso/tshwantshwanyo.✓Ho sebedisitse mantswe, 'jwalo ka'.✓ (2)
- 1.5 Dieta tsa hae di ne di qhafuditse letsheng la madi.✓ (1)
- 1.6 Dikgwedi tse hlano.✓ (1)
- 1.7 E ne e se e le seqhwala.✓ (1)
- 1.8 A tsitsipano hobane mopheti o bona madi a mangata fatshe ao a sa a tsebeng hore a hlaha kae mme o hlokomela hore bophelo ba hae bo tsietsing.✓✓ (2)
- 1.9 Tlhekelo e boptjwa ke (1) tikoloho e akaretsa sebaka - mongodi o hlahisa sebaka sa moo diketsahalo di qalang ho etsahala teng, e leng seteisheneng sa Elandsfontein haufi le toropo ya Germiston.✓ Nako - Mongodi o hlahisa nako ka ho bollella mmadi hore e ne e le motsheare wa mantsiboya batho ba tswa mesebetsing hobane ho ne ho phethesela seteisheneng.✓Maemo - a ho phethesela, a tiwaelo hobane e mong le e mong o ne a batla ho kena ka hara terene kaha e le nako ya tjhaile. (2) Baphetwa le dikamano tsa bona - Nkokoto o na le lelapa la hae mme mofumahadi wa hae ke Mathapelo; dingaka le manese. (3) Sesosa sa kgohlano - botsotsi bo neng bo etsahala ka tereneng.
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko) (2)
- 1.10 Kaha Nkokoto e se e le seqhwala, a ke ke a hlola a sebetsa ka lebaka la boqhwala ba hae.✓✓
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko) (2)

1.11 D. B le C/pono le motsamao wa mmele.✓

Tshebediso ya letsha la madi ke yona e tlisang tshabo ya mmele ya ho qhafutsaka ka hara madi.✓

Pono- tshebediso ya lentswe 'letsha' e fana ka setshwantsho se bontshang hore batho ba lemaditswe ka bongata.

(E le nngwe feela)

(2)

1.12 E, hobane o qetella e se e le seqhwala empa a se na molato.✓✓

KAPA

Tjhe, hoja a se ke a palama terene e fosahetseng nka be a sa lemala./ O lokela ho hlokomela terene eo a neng a lokela ho e palama.

(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko)

(2)

1.13 E, se dumellana le dikahare hobane ho utlwahala:

- Lentswe la mosadi le hoeletsang hore terene e a tjha ho bontsha hore batho ba tsietsing (Naleng tsa Phakwe).✓✓
- Bapalami ba itahlelang ka ntle ka fenstere terene e ntse e tsamaya ka mora ho utlwa lentswe.
- Bapalami ba petetsaneng monyako ba batla ho tswa terene e ntse e tsamaya.
- Bapalami ba sututsana jwalo ka dinku.
- Naleng tsa Phakwe ho bolela ho ba ditsietsing tseo o leng ho tsona. Sena se bolela hore sehlooho se dumellana le dikahare.

(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko)

(2)

[20]

LE

POTSO YA 2: 'SELLO LE BOPHELO'

- 2.1 Molahluwa.✓ (1)
- 2.2 Ke balekane/monna le mosadi.✓ (1)
- 2.3 Haufi le Morena.✓ (1)
- 2.4
- Ha a hlokomela hore Ntswaki o boetse o a kula.✓
 - O ne a thatafalletswe ke bophelo, a sa fumane mosebetsi.✓ (2)
- 2.5 Moahisane wa hae o ile a hlaha.✓ (1)
- 2.6
- Ho thwe Sello ke motho ya sa tshepahaleng, ya hlohang boikarabelo.✓
 - Sello ha a na mangolo a pakang hore o tseba mosebetsi wa bolaodi/bookamedi.✓
 - Ho thwe ke motho ya atisang ho fihla ka morao ho nako mosebetsing. (2)
- (A mabedi feela)** (2)
- 2.7 D/mothipoloho✓ hobane mathata a Sello a ile a fihla pheletsong ha kgwebo ya hae e atleha, a ba a ithekela ntlo ka ntle ho mokitlane.✓ (2)
- 2.8 Ya tjihitja,✓re mmona ka ho hola bophelong hobane ha a a sekamela nqa e le nngwe ka nako tsohle mme o ile a lahlehelwa ke mosebetsi empa a qetella a ipuletse kgwebo.✓ (2)
- 2.9 Papiso,✓ hobane basebetsi ba bapiswa le dinku ka kotloloho ka tshebediso ya lentswe 'jwalo ka'. ✓ (2)
- 2.10 Sello o ile a lahlehelwa ke mosebetsi, a iketsetsa mosebetsi o sa tsebisahaleng wa ho phumulela batho dieta, a fumana mosebetsi o boima wa nakwana empa a tswela pele a sebetsa ka thata, a ba a kgona ho iqalla kgwebo ya hae ya ho rekisa meroho.✓✓ (2)
- (Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko)** (2)
- 2.11 Ka morao ho katleho ya hae, Sello o ile a etsa mokete o moholo moo a neng a fa moruti Ntjhabeng dinotlolo tsa ntlo eo a mo ahetseng yona. Sello o ile a qalla moahisane wa hae kgwebo kaha a ile a mo phutha nakong eo banka e neng e mo nketse ntlo ya hae ha a ne a dula seterateng le ba lelapa la hae. Leha mmadi e mong a ne a ka e sheba ka leihlo la hore Sello o a ba patala, empa o ne a bontsha kananelo hodima melemo eo ba ileng ba mo etsetsa yona ha a ne a le maqakabetsing.✓✓ (2)
- 2.12 E, e a kgolweha hobane ke dintho tse tlwaetseng ho etsahala bophelong ba nnete. ✓✓

KAPA

Tjhe, ha e kgolwehe hobane ha ho na motho ya ka tshwarang setofo sa mashala se tjhesa ka matsoho a ntse a bona hore se hlenne. / O ke ke wa beha setofo sa mashala se tjhesa hodima lori ya disele kapa ya petrole.

(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko)

(2)
[20]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 40

KAROLO YA B: DITSHOMO**BOKGELEKE BA BASOTHO – R Moeketsi****POTSO YA 3: 'KGUBETSWANA LE TALANE'**

- 3.1 Talane le Kgubetswana ba fuwa ditaello tse tshwanang.
 - Ha ba fihla nokeng ya madi ba tshele ka hara yona. ✓
 - Ha ba fihla nokeng ya diboko le teng ba tshele feela.
 - Ha ba fihla nokeng ya thepa ba se ke ba nka letho.
(E le nngwe feela) (1)
- 3.2 Nketjwane. ✓
 Kgubetswana. ✓
 Talane.
(A mabedi feela) (2)
- 3.3 Madi. ✓
 Diboko. ✓
 Thepa.
(Tse pedi feela) (2)
- 3.4 Ke maikutlo a pelaelo hoba ha a sa tseba seo a ka se etsang. ✓ (1)
- 3.5 O ne a lokela ho phethisa taelo eo a neng a e fuwe ya ho tshela noka ya boraro moo teng a ileng a itahlela ka hara noka ya madi. ✓✓ (2)
- 3.6 B/monamodi, ✓ o kgonne ho eletsa Kgubetswana ka nepo ka tseo a lokelang ho di etsa ha a fihla dinokaneng. ✓ (2)
- 3.7 Ke ho seha noha ka mahare moo monna wa hae a ileng a hlaha teng. ✓✓ (2)
- 3.8 Poelotsomodumo ya didumammoho 'ny' ✓ le didumannotshi 'e' le 'a' ka sepheo sa ho toboketsa kamoo noka ya diboko e neng e tshabeha kateng. ✓ (2)
- 3.9 O ile a hlolwa ke lenyalo ✓ hobane o ile a kgahlwa ke masale ao a ileng a a kenya ditsebeng tsa hae, a nka tse ding a di kgamela matsohong le maotong a hae empa a ne a fuwe taelo ya hore a se kgahlwe ke letho. ✓
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko) (2)
- 3.10 Ha di kgolwehe hobane ke tsa boiqapelo/ditshomo.
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko) ✓✓ (2)
- 3.11 O hlalosa hore lenyalong ho na le mathata le dintho tse tla o makatsa jwalo kaha Kgubetswana a ne a sa bone monna wa hae, empa a mamella mme a qetella a hlohonolofaditswe ka ngwana wa moshemane. ✓✓
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko) (2)

[20]

POTSO YA 4: 'PHOKOJWE LE BERE'

- 4.1
- Baphetwa ba diphoofolo.✓
 - Phethelo.✓ (Ke tshomo ka mathetho).
- (2)
- 4.2 Moo ho ntseng ho lwanwa teng.✓
- (1)
- 4.3
- Ramano.✓
 - Ramaqheka.✓
 - Raboi.
- (A mabedi feela)**
- (2)
- 4.4 Setsomi sa le tipatipa jwalo se tsamaya se thula difate.
O ka se robaroba wa se lahlela kwana.
Sebopuwa sena ha se batle ho tsamaya ka maoto a sona a mane.✓
- (1)
- 4.5 Bere,✓ hobane o tsekiswa hore ke yena Rameru. Ka ho ithorisa ka matla ao a nang le wona le ho nyatsa diphoofolo tse ding.✓
- (2)
- 4.6 Ke ho bopa setshwantsho sa ho bontsha mmadi kamoo madi a ntseng a tswa a le mangata kateng.✓✓
- (2)
- 4.7 E re senolela hore Bere le yena ke lekwala kaha o na le bao a ba tshabang, leha a iketsa eka o sebete.✓✓
- (2)
- 4.8 Ke ketsahalo ya ho shwa ha Bere hobane o ne a sa mamele ha a hlokomediswa ka bohale/matla a sebopuwa seo a neng a bolellwa ka sona mme a qetella a shwele.✓✓
- (2)
- 4.9 D/Phethelo,✓ hobane maemo a kgutlela madulong mme Bere o a shwa jwale.✓
- (2)
- 4.10 Maikutlo a kutlwelobohloko hobane setsomi se di sebedisetsa ho iphumanela/tsoma dijo/ho iphedisa ka tsona.✓✓
- (Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko)**
- (2)
- 4.11 Ke dumellana le ona hobane motho ya boi ha a kene kgathatsong ya ho utlwiswa bohloko. Phokojwe ka boi bona ba hae, ke mona o ntse a phela hobane o ile a baleha/ipata ha a bona sebopuwa seo(motho).✓✓

KAPA

Ha ke dumellane le ona hobane ha o le motho o lokela ho emela mathata a hao jwalo kaha Bere a ile a emela mathata a hae mme a lematsa sebopuwa seo (motho).

(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko).

(2)
[20]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B:

40

KAROLO YA C: MEQOQO**PELONG YA KA – SM Mofokeng****POTSO YA 5: 'HLAHLOBO'**

- 5.1
- ho tshoha.✓
 - ho lebala.✓
 - ho thothomela
- (Tse pedi feela)** (2)
- 5.2 Hobane a tseba karabo e hlokehang.✓ (1)
- 5.3 Ke ho tseba dipotso kaofela.✓ (1)
- 5.4
- dinone.✓
 - dikgaka.✓
 - kgwale.
- (Tse pedi feela)** (2)
- 5.5 Ho tshoha hore motho e ka nna ya ba o feitse kaha ha a sa hopola hore o ngotse jwang tlhahlobong.✓✓ (2)
- 5.6 C/Papiso.✓
Ho sebedisitswe mantswe ana, 'jwalo ka' moo bahlahlobuwa ba tshohang jwalo ka dinonyana ha di tshoswa.✓ (2)
- 5.7 Nako, jwalo ka senokwane, ha e rerise kapa hona ho emela sebaka seo motho a se batlang hore e etsahale. E ka re e lwantshana le motho.✓✓
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko) (2)
- 5.8 Ke nnete hobane e sebetsana le maikutlo a mohlahlobuwa. Ha a badile haholo kapa a sa bala, o a tshoha hore ebe o tla kgona ho araba dipotso tse botsitsweng na.✓✓ (2)
- 5.9 Ba qetella ba tshohile ke ho emela diphetho.✓✓
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko) (2)
- 5.10 Re dula re lekwa ka mekgwa e mengata, re hlhelwa ke mathata hoo ka nako e nngwe re sitelwang ya re bopileng.✓✓
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko) (2)
- 5.11 Ke dumellana le hona hobane bana ba kgona ho tseba e sa le ka nako hore ba pasitse kapa ba feitse. Ha ho hlokahale hore ba emele diphetho di iswe dikolong pele.✓✓

KAPA

Ha ke dumellane le hona hobane ka nako e nngwe baphatlalatsi ba dikoranta ba siya mabitso a bana ba pasitseng ka phoso, ebe ba tshehwa ke batho mme bana bao ba ipolaye ka kgopolo ya hore ba feitse, ba sa batle ho tshehuwa.

(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko)

(2)
[20]

POTSO YA 6: 'SEPETLELE'

- 6.1 Baoki, ✓ dingaka, ✓ bakudi, mahlanya, banna, bashanyana
(Tse pedi feela) (2)
- 6.2 Sepetlele, ✓ hobane ke sebaka se nang le baoki le dingaka. ✓
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko) (2)
- 6.3 Di inahanela tseo di tla ithuta tsona ka bohloko ba bakudi. (2)
- 6.4 Ba dumela hore ha batho ba ile sepetlele ka lebaka la ho kula ha ba kgutlele mahaeng ba phela. ✓✓
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko) (2)
- 6.5 D/B le C ✓
Hobane mantswe ana ka bobedi ke mahlalosongwe. ✓ (2)
- 6.6 Baphetwa le dikamano tsa bona - Lethola o a kula, o se a bile a le sepetlele moo a thuswang ke baoki le dingaka. ✓✓
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko) (2)
- 6.7
- Nako ya ho etela bakudi e nyenyane hobane ba habo mokudi ba hlolohetswe mokudi wa bona, jwale ba se ba lokela ho tsamaya ba eso kgotsofale. ✓✓
 - Baoki ba tshwara bakudi hampe hoo ka nako e nngwe ba qetellang ba ba jabetse ha ba kopa ho hong.
- (Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko) (2)
- 6.8 Mokudi a ka ithusetsa hona betheng moo. ✓✓
Mooki yena a ka lelekwa mosebetsing. (2)
- 6.9 Ke dumellana le sona hobane bongata ba baoki/dingaka ba hlokomela bakudi ka mokgwa o nepahetseng hobane ba ithutetse mosebetsi oo ba o etsang jwalo ka:
- nakong eo a amang mokudi, o mo ama hantle ka tlhoko.
 - ho ba le tlhompho ho bakudi.
 - ho ba le mamello bakuding. ✓✓

KAPA

Ha ke dumellane le sona hobane baoki/dingaka ba tlile mosebetsing, ha ba tla ho tla baballa maikutlo a bakudi.

(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko) (2)

- 6.10 Ba habo mokudi, jwalo ka dingaka, ba thabela ho bona mokudi wa bona a phekoheha ha a le sepetlele, feela ka lehlakoreng le leng le bona ba ntse ba utlwa bohloko jwalo ka ba habo mokudi ha a ka hlokahalla moo kaha bophelo ba motho ha bo diatleng tsa dingaka. ✓✓

(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko)

(2)

[20]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 40

MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 40